

УДК 811.111'28'255.4:791

DOI:<https://doi.org/10.31861/gph2023.846.78-90>

**RENDERING DIALECT AND COLLOQUIAL LANGUAGE
IN THE ENGLISH TRANSLATION OF THE FILM “PAMFIR”**

**ВІДТВОРЕННЯ ДІАЛЕКТНОЇ ТА РОЗМОВНОЇ ЛЕКСИКИ
В АНГЛОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ ФІЛЬМУ “ПАМФІР”**

Олександра НУЗБАН

асистент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу
факультет іноземних мов

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
o.nuzban@chnu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-2726-2460>

Оксана ЛЕСІНСЬКА

доцент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу
факультет іноземних мов

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
o.lesinska@chnu.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-7943-5212>

In this paper efforts have been made to research ways of rendering into English the dialect and colloquial language used in the Ukrainian film “Pamfir”. The subject of our research is translation techniques and transformations applied by a translator in the process of translating dialect and colloquial speech. By means of the random selection method, lexical units for further analysis of translation transformations have been compiled. To achieve the outlined goal, the research began with investigating scholars’ scientific standpoints on the problem of translating dialect language and various ways of rendering it from one language into the other one. This allowed to deduce that perspectives of researchers present certain differences – from one extreme position of neutralizing dialectisms in translation to another ultimate thought of designing an artificial dialect correspondent. With the application of descriptive method and the analysis of translation transformations, the pragmatic sociocultural value of the researched dialectisms has been revealed. The investigation has yielded the following results: 1) amidst different ways of

У статті здійснено спробу дослідити способи перекладу на англійську мову діалектної та розмовної лексики, яка вживається в українській кінострічці “Памфір”. Предметом дослідження є перекладацькі прийоми та трансформації, які застосовує перекладач для відтворення діалектного та розмовного мовлення. Методом суцільної вибірки було одержано лексичні одиниці для здійснення аналізу перекладацьких трансформацій. Для досягнення поставленої мети, перш за все, було досліджено погляди науковців на проблему перекладу діалектної лексики та різні способи її передачі з однієї мови на іншу. Це дало змогу встановити, що концепції вчених різняться за своїм спрямуванням – від крайнього бачення нейтралізувати діалектизми у перекладі – до іншої крайньої думки – створити штучний діалектний відповідник. За допомогою описового методу, а також аналізу перекладацьких трансформацій було встановлено прагматичну соціокультурну

Нузбан О., Лесінська О. Відтворення діалектної та розмовної лексики в англomовному перекладі фільму “памфір”. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Германська філологія.* Чернівці : Рута, 2023. Вип. 846. С. 78-90. DOI:<https://doi.org/10.31861/gph2023.846.78-90>

rendering dialect and colloquial language in Ukrainian and English translations (i.e. subtitles) the technique of neutralization is the most prominent one (55,5% and 79,9% respectively); 2) prevalence of this type of transformation in the English translation is directly instigated by the neutralization of the Ukrainian variant, which renders the sounding form of Bukovynian dialect that the characters of the film are using; 3) the method of neutralization of any type of vocabulary in subtitles can be predetermined by the technical aspects of this kind of cinema translation, in particular the need to maintain correspondence between sounding and text. Yet, this does not allow a translator to apply this technique excessively. The undertaken study has led to the conclusion that the most adequate way of translating culture-specific dialect and colloquial language is combination of neutralization technique (in cases when no other transformations are possible) with the method of compensation or selecting direct equivalents among target language dialects. The article offers translation variants of Bukovynian dialect and colloquial language with the purpose of enhancing translation adequacy.

Key words: *dialectism, colloquial language, neutralization, compensation, translation transformations, equivalent, subtitles.*

цінність досліджуваних діалектизмів. Результати дослідження засвідчили, що: 1) серед способів відтворення діалектного і розмовного мовлення в українському та англійському перекладах (у вигляді субтитрів) домінує прийом нейтралізації (55,5% та 79,9% відповідно); 2) перевага саме цього виду трансформації в англійському перекладі безпосередньо зумовлена нейтралізацією українського варіанту, що передає озвучувану форму буковинському діалекту, на якому розмовляють персонажі фільму; 3) прийом нейтралізації будь-якої лексики під час субтитрування може бути пов'язаний із технічними особливостями цього виду кіноперекладу, зокрема необхідністю зберегти відповідність між звуковим та текстовим рядом. Проте це не дає перекладачеві волю користуватися цим прийомом надмірно. Проведене дослідження дало змогу зробити висновок, що найбільш адекватним способом перекладу культурно-специфічної діалектної та розмовної лексики є поєднання методів нейтралізації (у тих випадках, де жодна інша трансформація неможлива) з методом компенсації та пошуком наближеного еквівалента з-поміж діалектів мови перекладу. У статті запропоновано варіанти перекладу буковинських діалектизмів та розмовної лексики для досягнення максимальної адекватності у перекладі.

Ключові слова: *діалектизм, розмовна мова, нейтралізація, компенсація, перекладацькі трансформації, еквівалент, субтитри.*

I. ВСТУП

Мова існує у різних формах її буття, чим засвідчує свою динамічність та різноплановість. Вона схожа на живий організм, який діє за власними законами, та здатна до постійного оновлення. У системі мови на рівні з основною літературною мовою функціонують діалекти – її периферійні видозміни, які ще більше нагадують живу субстанцію, оскільки відображають повсякденне побутове спілкування та втілюють цінні відбитки культурних традицій.

Актуальність нашої роботи зумовлена потребою з'ясування соціокультурних контекстів вживання та способів відтворення іноземною мовою (англійською) сучасної української діалектної лексики 21 століття.

Новизна дослідження полягає у тому, що вперше проводиться аналіз перекладу діалектної та розмовної лексики, вжитої в українській кінострічці “Памфір”, яка відбиває реалії 2016 – 2018 років. Субтитрування українською та англійською мовами виконали О. Куровська, В. Глонь та І. Дмитришин.

Досі питання вивчення діалектної мови досліджували як українські, так і зарубіжні вчені. Особливостями перекладу діалектних одиниць з однієї мови на іншу займалися Б. Дж. Епстайн, Г. Гібсон, А. Гудманян, В. Карабан, Дж. Мандей, Р. Пінто, В. Радчук, О. Ребрій, І. Струк,

К. Уейлс, Ф. М. Федерічі та ін. Між баченням різних вчених є суттєві розбіжності, але є також і спільні погляди, про які мова піде нижче.

Метою нашого дослідження є встановлення способів адекватної передачі діалектної та розмовної лексики з української мови на англійську на матеріалі кінострічки “Памфір”. З огляду на це, одним із перших завдань є здійснення аналізу наукових підходів до проблеми відтворення у перекладі досліджуваного пласту лексики.

Услід за О. Селівановою під діалектизмом (від гр. *dialectos* – говір) розуміємо “слово або словосполуку, які не належать до літературної унормованої мови, а до регіональних діалектів цієї мови” (Селіванова, 2006, с. 126). У нашій роботі ми використовуємо класифікацію діалектизмів, яку пропонує вчена. Ті види діалектних одиниць, які виокремлює дослідниця у запропонованій нею типології, відрізняються від відповідника літературної мови: 1) звучанням (лексико-фонетичні); 2) способом творення (лексико-словотворчі); 3) статусом діалектного синоніма (власне лексичні); 4) значенням (лексико-семантичні); 5) позначенням понять, характерних для побуту лише носіїв відповідної говірки, зокрема назв одягу, їжі, обрядів та ритуалів (етнографічні). У межах художнього тексту діалектизми виконують функцію передачі місцевого колориту описуваних подій, реального відображення дійсності певного регіону, оригінального представлення мовленнєвих характеристик персонажів, наданні тексту експресивності та, подекуди, гумористичного оформлення (Селіванова, 2006, с. 126–127). Отже, діалектна лексика є національно-забарвленим пластом лексичної системи мови та має певні особливості.

У лінгвістичній літературі побутує думка, що діалектна мова співвідноситься з літературною як “субстандартна – стандартизована”, що відбиває відповідну стереотипну стратифікацію населення певної країни. З огляду на це Г. Гібсон зазначає, що діалекти традиційно вважають не лише “нестандартним” варіантом літературної мови, але й “субстандартним”, тобто нижчої якості. Іншими словами, стандартизована англійська мова, з точки зору соціолінгвістики, має статус і потенціал, який асоціюється із вищими верствами суспільства, а діалектна мова – більше притаманна сільським верствам населення і, відповідно, має нижчий статус (Gibson, 2023). Ці самі висновки робить дослідниця Р. С. Пінто, стверджуючи, що стратифікація учасників діалогу зумовлена звичною для мовців асоціацією престижу із літературною мовою та недооцінюванням інших варіантів мови, які з точки зору культури асоціюються із периферійними географічними місцевостями та з нижчим соціокультурним статусом (Pinto, 2009).

Для здійснення аналізу відтворення діалектної лексики у перекладі, важливо досягнути функції діалектної лексики у межах художнього тексту. У перекладознавчій літературі, зокрема, у дослідженнях Р. С. Пінто, мова йде про те, що лінгвістична різноманітність у рамках деякого літературного діалогу надає читачеві інформацію про персонажів, а також характеризує їх з точки зору професійної зайнятості, освітнього рівня, належності до певної верстви населення тощо. Ця інформація є соціокультурною і дозволяє читачеві окреслити соціокультурний типаж героя книги або фільму та їхню позицію у художньому контексті. Отже, застосовуючи лінгвістичну варіативність, автор вводить певну імпліцитну інформацію – соціальні стереотипи та припущення, які, з одного боку, є спільними для читачів певної спільноти, а з іншого, беруть участь у творенні образу героя, його характеристиках.

Зважаючи на специфіку нашої розвідки, необхідно представити бачення вчених стосовно способів відтворення діалектів у перекладі. Американська дослідниця Б. Дж. Епстайн розрізняє два види перекладу діалектної лексики: *географічний* та *соціоекономічний*. Використовуючи перший вид, перекладач вибирає приблизно еквівалентний регіон у цільовій культурі та здійснює переклад за допомогою одного з існуючих діалектів. *Соціоекономічний* переклад базується на ідеї використання діалекту певної верстви суспільства. Тобто, мова йде про окремі соціолекти (професійної, вікової та ін. групи). Б. Дж. Епстайн (Global Voices) наводить

такий приклад соціоекономічного перекладу: “Якщо у тексті вжито південний американський діалект, то перекладач на шведську мову може обрати для перекладу південний шведський (сканський) діалект. Існує деякий стереотип, що люди, які спілкуються на цих діалектах, до певної міри вважаються “неміськими”, “непрогресивними”, а отже переклад південно-американського діалекту за допомогою сканського може викликати схожі відчуття та емоції у читача.

Зазвичай, дослідження способів відтворення діалектів у перекладі зупиняється саме на викликах, які перекладач відкриває перед собою (*Federici, 2013 процитований у праці Gibson, 2023*) або пропонують можливі стратегії підходу до культурно-специфічної мови у тексті оригіналу, наприклад шляхом застосування *компенсації* або *пошуку еквівалентів* (*Pinto, 2009*). Як зазначає Г. Гібсон (*Gibson, 2023, с. 24*) “подібні наукові розвідки мають на меті, перш за все, віднайти шляхи створення адекватного перекладу діалектної лексики засобами цільової мови, а отже, створення того ж самого ефекту, що й у вихідній мові”. Проте, дослідниця пропонує зовсім інший погляд на це лінгвістичне питання. Так, вчена зосереджує свою увагу не на проблемах, які має вирішити перекладач (діалект вихідного тексту), а на культурних елементах, які виділяє перекладач, у процесі введення діалекту у цільовий текст. Тобто, діалект інтерпретується ані як проблема, що потребує стратегії, ані як засіб прямого відтворення аспекту вихідного тексту, а як цікавий та багатий вибір з точки зору лінгвістики і художньої літератури. Саме діалект, на думку Г. Гібсон, пропонує інакшу картину (відображення дійсності), у якій може функціювати переклад.

Українські вчені А. Гудманян та І. Струк аналізують погляди вітчизняних та іноземних науковців стосовно перекладу діалектної лексики (*Гудманян і Струк, 2014*). Так, О. Ребрій пропонує перекладати діалект за допомогою суржику. Польський науковець Л. Березовський розглядає ідею створення штучного відповідника діалекту у цільовій мові, водночас застерігаючи про ймовірне непорозуміння у читача. Крім того, дослідник пропонує застосовувати *частковий переклад*, згідно з яким добре відомі короткі слова тексту оригіналу не піддаються перекладу. Іншим варіантом, на думку вченого, є *транслітерація* (як відтворення звукової і графічної форм слова вихідної мови) (*Berezowski, 1997*). Що стосується української мови, О. Ребрій (*Ребрій, 2012, процитований у праці Гудманян і Струк, 2014, с. 53*) слушно зауважує та дещо спростовує доцільність застосування транслітерації, оскільки “українська мова не має усталеної системи засобів фонографічної стилізації, на відміну від англійської, а отже, використання таких засобів у однаковому обсязі в оригінальному та перекладеному творах не матиме аналогічного функціонального впливу”.

Іншу точку зору висловлює український вчений В. Карабан. Він пояснює, що “діалектна лексика, як правило, перекладається нейтральною літературною лексикою, оскільки у випадку перекладу її певним діалектом чи соціолектом мови перекладу відбувається, як правило, надмірна локалізація оригіналу” (*Карабан, 2003, с. 332*). Разом з тим, науковець допускає й інший вид перекладу діалектного мовлення, я саме – використання транскодування із додатковим поясненням у дужках або примітках, після чого такі лексеми вже не потребують подальшого пояснення. Такий шлях перекладу, на думку В. Карабана, забезпечує відтворення місцевого колориту діалектизмів.

Як бачимо, науковці пропонують абсолютно різні концепції стосовно проблеми відтворення діалектної лексики у перекладі – від знаходження еквівалентного та однакового за соціокультурним змістом відповідника у цільовій мові, до транслітерації діалектизмів (заради збереження колоритного наповнення) або пошуку розмовного відповідника, і навіть до нейтралізації діалектної лексики, з метою уникнення надмірної локалізації оригіналу. Відтак, у виборі адекватного способу передачі діалектизмів чимало залежить від самого перекладача, його лінгвістичної інтуїції та набутого мовознавчого та перекладацьких досвіду.

Методи дослідження. Під час написання роботи використовувалися такі методи дослідження: загальнонаукові методи, зокрема аналіз наукової літератури, систематизація; *аналіз перекладацьких трансформацій* – для з'ясування способів перекладу діалектної та розмовної лексики; *описовий метод* у поєднанні з *контекстуальним аналізом* – для з'ясування функціонально-прагматичних характеристик діалектизмів; *кількісних підрахунків* – для узагальнення отриманих даних.

II. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Об'єктом нашого дослідження є діалектна та розмовна лексика, яка вживається в українській кінострічці “Памфір”, а предметом – особливості перекладу діалектної та розмовної лексики на англійську мову. Ми розглядаємо розмовну лексику як таку, що може вживатися у межах певного діалекту, однак позбавлена статусу діалектизму.

“Памфір” з'явився на екранах 2022 року і цього ж року відбулася його світова прем'єра на 75 Каннському кінофестивалі. Окрім того, що ця кінострічка стала учасником міжнародних кінофестивалей та її названо у числі найкращих фільмів 2023 року за версією британського “The Guardian”, вона є цікавою для нашої розвідки саме з точки зору використання народної, діалектної мови. Важливо простежити способи передачі діалектних українських лексем засобами англійської мови.

Фільм зображує події, зняті на території західної України (Чернівецької області). Персонажі спілкуються на буковинському діалекті, який має певні фонографічні лексико-словотворчі, стилістичні та семантичні особливості. Цікаво зауважити, що кінострічка навіть у національному прокаті вийшла із субтитрами (в Україні – українськими). З екранів глядачі чують буковинський діалект, а читають субтитри, здебільшого, літературною українською мовою. Вочевидь, тут є певна прагматична складова, пов'язана з бажанням полегшити глядачеві сприйняття буковинського діалекту, яким розмовляють персонажі. З іншого боку, ці мотиви не є до кінця зрозумілими, бо відомо, що актори мусили попередньо пройти спеціальне навчання для оволодіння буковинською говіркою. А, отже, їхні зусилля, а також увесь буковинський колорит змогли оцінити лише ті слухачі фільму, які вміють сприймати цей діалект на слух і розуміють його. Переклад на англійську мову доступний у субтитрах і, треба сказати, він зроблений, значною мірою, на основі українських субтитрів, а не буковинського діалекту, який чуємо. Тобто, українська, переважно, літературна мова у субтитрах виступає проміжною ланкою між оригінальним озвученням фільму та англійським відповідником.

Наведемо приклади перекладу діалектної лексики, вжитої у фільмі:

1) *буков. діал.* *Шо я Вам мішюю?*

укр. субтитри: *Хіба я Вам заважаю?*

англ. субтитри: *Am I bothering you?*

Перше, лексико-фонетичні діалектизми *шо* та *мішюю* відрізняються від літературного відповідника звучанням, а також останній з них є суржиком. Як відомо, для буковинського діалекту суржик є досі поширеним явищем. По-друге, українська питальна частка *хіба* є допоміжним підсилювальним засобом з відтінком здивування. Її було вилучено в англійському варіанті, який, загалом, позбавлений розмовних лексем та граматичних структур. Доречно було би, на нашу думку, застосувати компенсацію у перекладі та відтворити це речення так: *I am bothering you, really?* (прямий порядок слів у питальному реченні є граматично неправильним, але може вживатися у мовленні людей, які ігнорують закони граматики) або за допомогою розмовного *ain't*: *I ain't bothering you, right?*

2) *буков. суржик:* *Дай, ти не знаєш де там тормоза.*

укр. субтитри: *Стій, ти не знаєш, де там гальма.*

англ. субтитри: *Stop. You don't know where the brakes are.*

У цьому контексті син головного героя, Назар, звертається до своєї матері, яка забрала його ровер, щоб покататися. Це є досить весела і динамічна сцена, де герої фільму перебувають у піднесеному настрої. За рахунок модуляції в українських субтитрах маємо нейтральне дієслово *стій* (а не *дай ровер*, як звучить у фільмі). Наступне, лексеми-суржик *тормоза* замінено словниковим відповідником *гальма*. Знову ж таки, якби перекладач відштовхувався від розмовного діалектного варіанту, то можливо було би застосувати компенсацію і, вилучивши іменник *тормоза*, досягнути адекватності у перекладі шляхом переструктурування синтаксичної будови речення. У підрядному реченні *where the brakes are* збережено прямий порядок слів, що є граматично вірно. Проте, можна було би застосувати непрямий порядок слів для того, щоб відтворити природу розмовного мовлення. Наприклад, *You don't know where are the brakes*. Крім того, компенсацію можливо також застосувати при перекладі дієслова *стій*, переклавши його розмовним *stop it* або розмовним фразовим дієсловом *give it back*. Якщо звуковий ряд є не надто коротким, то можна ще додати розмовну фразу *Come on, stop it*. Утім, розуміємо, що оскільки субтитри мають бути синхронними або тісно наближеними до оригіналу, необхідно стежити за відповідністю слів і навіть складів вихідної та цільової мов. З огляду на це, вилучення та перефразування (контекстуальні заміни) у кіноперекладі є частотнішими, аніж додавання.

3) **буков. суржик:** *Та ж грязні руки.*

укр. субтитри: *Брудні ж руки.*

англ. субтитри: *Your hands are dirty.*

Грязні руки – так на Буковині можуть називати брудні руки, що є місцевим суржиком. Оскільки переклад англійською орієнтується на літературну українську мову, то маємо нейтральну лексему *dirty*.

4) **буков. розм:** *Бо ти шмарок був малий, тому й не брав.*

укр. субтитри: *Малий був, тому й не брав.*

англ. субтитри: *You were just a kid then.*

Чуємо розмовне і образливе *шмарок*, а читаємо на екрані *малий був*. Проте, англійський відповідник *kid*, хоча й побавлений негативної конотації, але є розмовним відповідником у цьому випадку.

5) **буков. діал:** *Ади, починаєш тої самої дурної. Що ти обіцяв отцю Василію?*

укр. субтитри: *Починаєш ту саму дурню. Що ти обіцяв отцю Василю?*

англ. субтитри: *Don't start this again. What did you promise Father Vasyil?*

Як бачимо, лексеми літературного відповідника є абсолютно тотожними за значенням до діалектного варіанту. Останні відрізняються лише звучанням і, відповідно, іменуються лексико-фонетичними діалектизмами (згідно з класифікацією О. О. Селіванової). Вочевидь, не настільки важко було би пересічним українцям зрозуміти й оригінальний варіант. Діалектний вислів *тої самої дурної* передано за допомогою літературного *ту саму дурню*, однак в англійському варіанті маємо нейтральне *this (Don't start this again)*. Негативне ставлення мовця підсилюється хіба що лексемою *again*, натякаючи на повторюваності дії та імпліцитному значенні надокучання, а також наказовим способом дієслова *don't start*. На нашу думку, тут можливі такі англійські відповідники як: *nonsense, hogwash* чи *rubbish*. Діалектизм *ади* було вилучено в українських та англійських субтитрах.

6) **буков. діал:** *О, фист. – Фист.*

укр. субтитри: *Гарна. – Так.*

англ. субтитри: *It's great. – Yeah.*

Буковинський діалектизм *фист* має значення “сильно” і у цьому контексті син Назар показує батькові на прізвисько Памфір свою маску, яку Назар підготував до свята Маланки. Поглянувши на маску, батько відповідає: *Фист*. Зазвичай, це діалектне слово вживається для підсилення певної дії чи ознаки, наприклад *фист вдарив, фист моцний*. Очевидно, у цьому

контексті батько має на увазі фист гарна, яке у субтитрах представлено одним лише прикметником *гарний*. Відповідно, англійський переклад *great* є нейтральним. Його можна було би замінити розмовними варіантами *swell* або *wicked*. Наступне *фист*, почуте у відповіді, було перекладено нейтральним *так*, однак в англійському варіанті маємо розмовне *yeah*. Мабуть, перекладач вибірково відтворює розмовний статус українських відповідників, або не завжди йому це вдається.

Подекуди в українських субтитрах збережено окремі діалектні лексеми:

1) **буков. діал.:** *Наказаний. Ніякого ровера.*

укр. субтитри: *Тебе покарано. Тепер ніякого ровера.*

англ. субтитри: *You're punished. You can't ride your bike.*

Ровер є лексичним діалектизмом, тобто синонімом і його було збережено у літературному варіанті. Суржикове слово *наказаний* передається за допомогою літературного *покарано*, що підсилюється лексемою *тепер* (*Тепер ніякого ровера*). Саме так реалізується емоційна складова висловлювання, зокрема, вираження сильного невдоволення та рішучості дій. Шкода, що в англійському перекладі ця репліка не є маркованою ані на лексичному, ані на граматичному (синтаксичному) рівнях. Вважаємо за необхідне вжити трансформацію вилучення та перекласти речення за допомогою: *Punished. No bike for you now* через те, що *You're punished. You can't ride your bike* є надмірно розповідним, правильно побудованим твердженням.

2) **буков. діал.:** *Шо, тату, шос **файне** вікопав? – Та **таке**.*

укр. субтитри: *Ну що, тату, щось **файне** вікопав? – Та **таке** небагато.*

англ. субтитри: *Did you dig a lot, Dad? – No, not really.*

Ще один цікавий випадок невідповідності усіх трьох варіантів. У першому маємо лексико-фонетичні діалектизми: *шо, шос, **файне**, вікопав*, а також розмовне *та **таке***. У літературній мові слова вимовляються правильно, а отже усі зазначені колоритні лексеми було замінено, але збережено діалектний синонім *файне*. Ця лексема є поширеною не лише на територіях з буковинською говіркою, але й по всіх західній Україні. Крім того, її розуміють і українці з інших регіонів нашої держави. Що стосується англійського відповідника цього речення, то воно є цілком правильним за граматикою та нейтральною лексикою. А отже, на жаль, ми не можемо говорити про адекватний переклад. Варто також зазначити, що в усному мовленні (водночас і в англійському) граматично неправильний порядок слів або певні граматичні неточності вживання часів відображають додаткову інформацію про мовця та лінгвістичний і соціокультурний контекст загалом. Перекладачеві варто було би врахувати ці граматичні тонкощі усного мовлення, тим паче коли мова йде про сільських жителів, які насправді спілкуються діалектом і на екрані глядачі бачать реалії їхнього побуту – копання криниці власноруч, їхній одяг, будинки тощо. Можна передбачити, що мовлення мешканців цього села відрізнятиметься від літературної мови. Доречно, на наш погляд, застосувати дещо інший переклад питального речення *Did you dig a lot, Dad?*, а саме: *You digged a lot, Dad?* або *Didja dig a lot, Dad?* У першому запропонованому варіанті прямий порядок слів у питальному реченні є граматично неправильним та допускається у розмовному мовленні, часто вказуючи на незнання мовця або рівень його освіченості. Другий варіант, зокрема, лексема *didja* (яка є результатом фонетичного злиття сусідніх звуків і має відповідник *did you*) належить до розмовного американського діалекту.

3) **буков. діал.:** *Назар, маєш **моцний** голос. Можеш восхвалети славу Божу.*

укр. субтитри: *Назар, маєш **моцний** голос. Можеш восхваляти славу Божу.*

англ. субтитри: *You have a strong voice. You can praise God.*

4) **буков. діал.:** *О, гезди є вода, е? – Угу.*

укр. субтитри: *О! Тут є вода, так? – Угу.*

англ. субтитри: *Oh, there's water here, right? – Yes.*

Буковинське *гезди* є діалектним синонімом до слова *тут*, відповідно, його так і замінили і, в результаті, маємо англійський нейтральний відповідник *here*. Також маємо вигук *угу*, який було збережено у літературному варіанті і тому, доцільно використати англійський відповідник *um-hum*, що виражає згоду та яскраво відтворює мовленнєву ситуацію. Натомість, перекладач оминув увагою цей момент – можливості відтворити елемент розмовного мовлення і обрав нейтральне *yes*.

На основі наведених контекстів перекладу діалектної та розмовної лексики можна підсумувати, що англійський переклад було зроблено за допомогою переважно літературної української мови, яка є проміжною ланкою між озвученим буковинським діалектом та кінцевим англійським відповідником. Саме цей факт, очевидно, вплинув на здебільшого нейтральний стиль англійських відповідників. На нашу думку, таке перекладацьке рішення значно видозмінює зображувану у фільмі реальність (події, образи героїв, їхні традиції, побут і загалом усю соціокультурну інформацію про них) та створює дещо викривлене переосмислення оригіналу для цільового (англійського) глядача. Ми запропонували деякі власні способи перекладу, використовуючи перекладацьку трансформацію компенсації – шляхом пошуку розмовних відповідників (лексичних та лексико-фонетичних) або переструктурування синтаксичної будови речення (зміни порядку слів). Подекуди пропонуються відповідники з американських діалектів. Їх підібрано з обережністю (з максимально тотожним значенням та сферою застосування) і до уваги взято саме прагматичний аспект – відтворити комунікативну та соціокультурну функцію діалектизму засобами цільової мови. На наш погляд, повністю відмовитися від прийому нейтралізації при відтворенні діалектного і розмовного мовлення було би так само критичним, як і рішення застосовувати лише цей прийом. Як засвідчує здійснений контекстуальний аналіз та аналіз перекладацьких трансформацій, доречним є поєднання методів нейтралізації (у тих випадках, де не існує кращого перекладацького рішення) з методом компенсації та пошуком наближеного еквівалента з-поміж діалектів мови перекладу.

Звернімо увагу на деякі інші випадки нейтралізації у перекладі. Наведемо приклад з фільму. Мова йде про відомий на Буковині фестиваль Маланки. Зустрівшись з батьком після тривалої розлуки, син запитує батька: *Чуєш, пам'ятаєш ти мені обіцяв, що лишитишси до зими. Ми мали з тобою йти в Маланку*. Англійський переклад звучить так: *Remember you told me you'd stay until winter? We would go to the carnival*. Етнічно-маркована одиниця (реалія) *Маланка* замінюється нейтральною лексемою *карнавал*, причому остання є загальною назвою, гіперонімом, і має словникове значення “народне гуляння, маскарад (нерідко просто неба), що супроводжується іграми, танцями, виступами художньої самодіяльності тощо”. *Маланка*, навпаки, є гіпонімом, тобто одним із видів народних гулянь. А точніше, *Маланка* – це фестиваль, українське народне і релігійне свято, яке до того ж має язичницьке походження. Його особливістю є перевдягання людей у тварин і фольклорних персонажів. Слід зазначити, що святкування *Маланки* збереглося переважно у селах Галичини, Буковини та Поділля і вважається культурною складовою у цих регіонах (Wikipedia).

Події у фільмі розгортаються напередодні *Маланки*, а саме святкування стає його кульмінацією. Як стверджує режисер фільму, Д. Сухолиткий-Собчук, “*Маланка* виступає гарячим ядром, яке рухається як тектонічні плити історії головних героїв і служить тлом, на якому відбуваються головні події” (Svidomi). Зважаючи на таку значущу цінність *Маланки* для персонажів фільму та його центральне місце у порівнянні з іншими подіями у фільмі, слушною є ідея перекласти назву цього свята на англійську мову. А отже, речення: *We would go to the carnival* необхідно доповнити транслітерацією: *We would go to Malanka carnival*. Це дає можливість відтворити в англійському перекладі соціокультурний елемент та іменувати одну з наскрізних тем фільму.

Ще один приклад нейтралізації можна розглянути на перекладі розмовного фразеологізма *бути як шовковий*, що має значення “бути дуже покiрним, слухняним”. Українське речення:

Маму слухаєш, як шовковий було відтворено так: *You must obey your Mom*. Отже, увесь зміст фразеологізма було вкладено у складений дієслівний присудок *must obey*, що слід вважати стилістичною нейтралізацією. У розглянутому випадку цей прийом є значною мірою виправданий, оскільки кількість слів у реченні вихідної мови є приблизно однаковою з числом лексем мови перекладу, що є важливою вимогою кіноперекладу. Втім, пропонуємо свій відповідник: *Obey your Mum and be as good as gold*. Хоча, на перший погляд, у ньому більше слів, ніж в оригіналі, однак це переважно короткі, односкладові слова, які за довжиною майже відповідають українському реченню (9 складів в українському реченні та 10 в англійському). До того ж, відтворення українського фразеологізма за допомогою еквівалента *be as good as gold* можна вважати адекватним.

Спостерігаємо також нейтралізацію діалектної лексеми *йо*, яка у субтитрах представлена стверджувальною часткою *так*. Діалектизм *йо* вживається саме для вираження згоди. У фільмі його переклали нейтральним *О'К* або *yes*. Цікаво зазначити, що в англійській мові є низка відповідників, якими можна було би компенсувати цей діалектизм мови оригіналу. До них належать такі сленгові та розмовні варіанти, як: *ya, yah, yeah, yeh, yeppers, yur, yuppers, yus* тощо. Діалектними відповідниками є такі: *arr, ay, aye, yea, yassuh* (Wikipedia).

Нейтралізуються у перекладі й розмовні лексеми. Наприклад, *Давайте, шуруйте додому!*, що англійською звучить так: *And now go home*. На нашу думку, лексему *шуруйте* могли би замінити розмовні англійські відповідники: *shuffle your way home, move out of here, get out of here*. Можна також додати розмовний вираз *come on*. У результаті одержимо: *Come on, move / get out of here. Go home* або *Shuffle your way home*.

Методом суцільної вибірки було відібрано 45 лексичних одиниць, що належать до регістру діалектної та розмовної лексики (див. табл. 1).

Таблиця 1

Способи відтворення діалектної та розмовної лексики в українському та англійському перекладах фільму “Памфір”

№	Аналізована лексична одиниця (озвучена)	Вид діалектизму / суржик / розмовна одиниця	Субтитри українською мовою	Англійський відповідник	Спосіб перекладу (Н. – нейтралізація)
1	торби	власне лексичний	торби	Bags	Н. англ. відпов.
2	фист	власне лексичний	гарний	Great	Н. літер. укр. і англ. відпов.
3	гезди	власне лексичний	тут	Here	Н. літер. укр. і англ. відпов.
4	ровер	власне лексичний	ровер	Bike	Н. англ. відпов.
5	моцний	лексико-фонетичний	моцний	Strong	Н. англ. відпов.
6	мішею	лексико-фонетичний, суржик	заважаю	Bothering	Н. літер. укр. і англ. відпов.
7	тормоза	суржик	гальма	Brakes	Н. літер. укр. і англ. відпов.
8	вікопав	лексико-фонетичний	вікопав	Digged	Н. літер. укр. і англ. відпов.
9	наказаний	суржик	покараний	Punished	Н. літер. укр. і англ. відпов.

<i>Таблиця 1 (продовження)</i>					
№	<i>Аналізована лексична одиниця (озвучена)</i>	<i>Вид діалектизму / суржик / розмовна одиниця</i>	<i>Субтитри українською мовою</i>	<i>Англійський відповідник</i>	<i>Спосіб перекладу (Н. – нейтралізація)</i>
10	файне	власне лексичний	файне	a lot	Н. англ. відпов.
11	гязні	суржик	брудні	Dirty	Н. літер. укр. і англ. відпов.
12	вуйко	власне лексичний	вуйко	Uncle	Н. англ. відпов.
13	шмарок	розм., зневажл.	малий	Kid	Компенсація
14	йо	власне лексичний	так	O'K / yes	Н. літер. укр. і англ. відпов.
15	доганей	лексико-фонетичний	доганяй	catch me	Н. літер. укр. і англ. відпов.
16	віджав	розм.	віджав	Hogged	Еквівалент
17	зачинаєш тої самої дурної	власне лексичний	починаєш ту саму дурню	don't start this again	Н. англ. відпов.
18	лишишси	лексико-фонетичний	лишишся	Stay	Н. літер. укр. і англ. відпов.
19	чес	лексико-фонетичний	час	Time	Н. літер. укр. і англ. відпов.
20	лужко	лексико-фонетичний	ліжко	Bed	Н. літер. укр. і англ. відпов.
21	отой самий теній	власне лексичний	отой найсильніший	the strongest one	Н. літер. укр. і англ. відпов.
22	а ти не ржи	власне лексичний	а ти не ржи	don't laugh	Н. англ. відпов.
23	чого шкіришси?	власне лексичний	чого шкіришся	why are you smiling?	Н. англ. відпов.
24	заткайси	лексико-фонетичний	заткнись	shut up	Еквівалент
25	ади	власне лексичний	-	-	Вилучення
26	видите	власне лексичний, суржик	бачите	See	Н. літер. укр. і англ. відпов.
27	борзий	власне лексичний	борзий	Bold	Н. англ. відпов.
28	бігом	власне лексичний	бігом	come on	Компенсація
29	чуєш різницю	власне лексичний	відчуваєш різницю	feel any difference	Н. літер. укр. і англ. відпов.
30	кілько разів	лексико-фонетичний	скільки разів	how many times	Н. літер. укр. і англ. відпов.
31	кирници	лексико-фонетичний	криниці	Wells	Н. літер. укр. і англ. відпов.
32	єдин раз	лексико-фонетичний	якось	-	Вилучення
33	йому кажуть	розм.	його кличуть	is called	Н. літер. укр. і англ. відпов.

Таблиця 1 (продовження)					
№	Аналізована лексична одиниця (озвучена)	Вид діалектизму / суржик / розмовна одиниця	Субтитри українською мовою	Англійський відповідник	Спосіб перекладу (Н. – нейтралізація)
34	погранци	суржик	прикордонники	the border guard	Н. літер. укр. і англ. відпов.
35	ймили	лексико-фонетичний	спіймали	Caught	Н. літер. укр. і англ. відпов.
36	дзигарів	власне лексичний	дзигарів	Cigarettes	Н. англ. відпов.
37	його хтось здав	розм.	його хтось здав	ratted him out	Еквівалент
38	злостилися	лексико-фонетичний	злостилися	were mad	Н. англ. відпов.
39	прийшлося	лексико-фонетичний	довелося	had to	Н. літер. укр. і англ. відпов.
40	зачали	лексико-фонетичний	почали	Started	Н. літер. укр. і англ. відпов.
41	у телефон завтичив	розм.	по телефону говорив	I was talking on the phone	Н. літер. укр. і англ. відпов.
42	не кивай мене	власне лексичний	не чіпай мене	don't touch me	Н. літер. укр. і англ. відпов.
43	вступиси	лексико-фонетичний	відійди	back off	Еквівалент
44	олень кучерявий	розм.	олень кучерявий	what a jerk	Компенсація
45	у тети	власне лексичний	у тітки	at my aunt's	Н. літер. укр. і англ. відпов.

Одиниці аналізу було зафіксовано у процесі прослуховування епізодів фільму, оскільки в субтитрах українською мовою вони не подаються (лише поодинокі випадки збіглися у субтитрах та озвучуванні). Згідно з класифікацією діалектизмів, розробленою О.О.Селівановою, було визначено тип діалектної одиниці. Наступним кроком було укладання списку відповідників, вжитих у субтитрах (літературних українських відповідників, діалектизмів та розмовних лексем. Ми помітили, що у 25 випадках (що складають 55,5% вживань) український переклад у субтитрах представлений нейтральними лексемами (див. рис. 1).

Це водночас вплинуло на кінцевий англійський переклад і є причиною використання прийому нейтралізації у ньому. З іншого боку, було знайдено 15 випадків, коли в українському перекладі вживаються діалектизми (*борзий, ровер, файне, торби, моцний, вуйко* тощо) або розмовні лексеми (*заткнись, починаєш тут саму дурню*). У цих випадках, які становлять 24,4%, лише англійський відповідник зазнав нейтралізації. Отже, сумарна кількість випадків нейтралізації в англійському перекладі становить 79,9%. І, навпаки, існують лише два випадки, коли український відповідник (у субтитрах) є нейтральною лексемою, а англійське слово чи вираз є розмовним, наприклад: **літер. укр. малий** – **англ. kid**, **літер. укр. відійди** – **англ. back off**. У чотирьох інших випадках в англійському перекладі було збережено розмовний характер українських лексем, наприклад: **укр. віджав** – **англ. hogged**, **укр. бігом** – **англ. come on**, **укр. олень кучерявий** – **англ. what a jerk**, **укр. його хтось здав** – **англ. ratted him out**, **укр. заткнись**

– англ. *shut up*. Такий спосіб перекладу було одержано в результаті застосування прийому компенсації або пошуку еквівалента в мові перекладу.

Рис. 1. Кількісні показники способів перекладу діалектної та розмовної лексики в українському та англомовному перекладах фільму “Памфір”

III. ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє зробити такі підсумки. Субтитрування, як один із видів кіноперекладу, має свої особливості, зумовлені, перш за все, потребою синхронного представлення звукового ряду із субтитрами до нього. Крім того, важливою умовою є відповідність слів та особливо складів між вихідною та цільовою мовами. Виходячи з цих технічних аспектів, перекладач вдається до відповідних перекладацьких трансформацій. Іншими чинниками, які зумовлюють вибір перекладацьких прийомів та технік, є врахування мети перекладу і завдань, які ставить перед собою перекладач, а також глядацької аудиторії, професійного досвіду перекладача, його мовної інтуїції, і навіть маркетингу, під яким розуміємо бажання перекладача створити затребуваний переклад.

З огляду на кількісні дані проведеного дослідження, досить поширеною перекладацькою трансформацією виступає стилістична нейтралізація (79,9%). Цей показник, на наш погляд, є певною критичною точкою, так само як було би рішення відмовитися від нейтралізації діалектної лексики взагалі. Ми запропонували інші шляхи, зокрема застосування стилістичної компенсації або пошуку еквівалента засобами іншомовного діалекту або ж розмовного відповідника. Втім, визнаємо, що не завжди вдається уникнути прийому нейтралізації, і тому використання цієї перекладацької трансформації може бути виправданим у деяких випадках.

Перспективою подальшого дослідження може стати аналіз відтворення у перекладі інших видів українських діалектів та встановлення чинників, які зумовлюють відповідний спосіб перекладу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Гудманян А. Г., Струк І. В. Відтворення фонографічних аномалій діалектного мовлення в перекладі (на матеріалі творів Марка Твена та їх перекладів українською й російською мовами). *Одеський лінгвістичний вісник*. Одеса : НУ “ОЮА”, 2014. Вип. 4. С. 52–55.

- Карабан В. І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську : навчальний посібник-довідник для студентів вищих закладів освіти. Вінниця: НОВА КНИГА, 2000. 608 с.
- Радчук В. Д. Суржик як недопереклад. *Українська мова та література*, 2000. № 11. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ukrlife.org/main/tribuna/surjik.htm>
- Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : монографія. Х. : Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2012. 376 с.
- Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля. К, 2006. 718 с.

REFERENCES

- Hudmanian A.G., Struk I. V. (2014). *Vidtvorennia fonohrafichnykh anomalii dialektnoho movlennia v perekladi (na materialy tvoriv Marka Tvena ta yikh perekladiv ukrayinskoju i rosijskoju movam)* [Rendering phonographical dialect anomalies in translation (based on Mark Twaine's works and their translations into Ukrainian and Russian)]. *Odeskyi lnhvistychnyi visnyk*. Vypusk. 4. P. 52–55.
- Karaban V.I., Meis Dzh. (2000). *Pereklad z ukraïnskoyi movy na anhliisku* [Translation from Ukrainian into English]. Vinnyzia: NOVA KNYHA. 608 p.
- Radchuk V.D. (2000). *Surzhyk yak nedopereklad*. [Surzhyk as a kind of undertranslation] *Ukrayinska mova i literature*. Issue 11. Available at: <http://ukrlife.org/main/tribuna/surjik.htm>
- Rebrii O. V. (2012). *Suchasni konzeptyi tvorchosti y perekladi* [Modern concepts of creativity in translation]. – Kh.: Kharkivskiy naz. un-t im. V. N. Karazina. 376 p.
- Selivanova O. O. (2006). *Suchasna lnhvistyka: terminolohichna enzyklopediya* [Modern linguistics: terminology encyclopedia]. Poltava: Dovkillia. 718 p.
- Berezowski L. (1997). *Dialect in Translation*. Wroclaw: Wydawnictwo Uniwersytetu Wroclawskiego. 152 p.
- Federici F. M. (2013). *Translating Dialects and Languages of Minorities. Challenges and Solutions*. Bern: Peter Lang. 233 p.
- Gibson H. (2023). *Translation and Stylistic Variation: Dialect and Heteroglossia in Northern Ireland Poetic Translation*. N.Y.: Routledge. Available at: https://www.google.com.ua/books/edition/Translation_and_Stylistic_Variation/r0nJEAAQBAJ?hl=uk&gbpv=0
- Munday J. (2022). *Introducing Translation Studies. Theories and applications*. NY: Routledge, 5th edition. 395 p.
- Pinto S. R. (2009). How important is the way you say it?: A discussion on the translation of linguistic varieties. *Target International Journal of Translation Studies*. Vol. 21, No. 3. Available at: https://www.researchgate.net/publication/233695113_How_important_is_the_way_you_say_it_A_discussion_on_the_translation_of_linguistic_varieties.
- Wales K. A. (2011). *Dictionary of Stylistics*. Harlow, Essex: Pearson Education Ltd., 3rd edition. Available at: <https://academic.oup.com/ijl/article/24/4/485/1075949>
- Global Voices. Available at: <https://www.globalvoices.com/>
- The Free Dictionary. Available at: <https://www.thefreedictionary.com/>
- Svidomi. Available at: <https://svidomi.in.ua/>
- Wikipedia. Available at: <https://en.wikipedia.org/wiki/>